

A Kisrókus regénye

Modern bérpalota épül a Rákóczi-úton a lebontott Kisrókus telkén

A Rákóczi-út 24. szám alatt, az egykori Kisrókus telkén már elkészült a főváros egyik legmodernebb, hatemeletes építkezése, amely egymáshoz épített két bérházból áll. A két épületet Dereskei Fodor Lajos építész tervezte, a kőműves- és vasbetónmunkálatokat pedig Radó Sándor építész, építőmester, ipartestületi elnök kivitelezte.

Az első épületben 12 lakás, a másodikban pedig 23 lakás készült.

A telektömbnek még beépítetlen, Vas-utcára néző részén rövidesen ugyancsak épül egy hasonló stílusú modern bérpalota. Mellette van még egy kisebb telekrész, ez a főváros tulajdona, hogy azonban erre mit építenek, azt egyelőre még nem döntötték el.

Jellemző a fővárosi lakásínségre, hogy a két új házba már igen sok lakó beköltözött, annak ellenére, hogy a ház nagy része még nincs befejezve

és — főleg az utcai fronton — még javában folynak a különböző munkálatok.

Egy titokzatos, vén, sárga ház tűnt fel a Rákóczi-útról. Helyébe hatalmas modern bérpaloták épülnek s megváltoztatják a Rókus-kórház környékének ábrázatát. Az eltűnt vén háznak közönségesen Kis-Rókus volt a neve, mert függvénye, tartozéka volt a nagy Rókusnak. Egymeletes volt a Kis-Rókus és őszintén szólva, nagyon megérett a lebontásra, mert száz évesnél jóval idősebb volt és már sehogy sem illett bele az új környezetbe. Valamikor, nagyon régen, a Kubinyi-familia háza volt a Kis-Rókus, melyet valószínűleg még a múlt század elején építettek. A Kubinyiak közül utolsó gazdája: Kubinyi Ferenc. Jeles ember. Táblabíró és országgyűlési követ. Tudományok kedvelője és a természet-tudományok bőkezű pártfogója. Tiszteletbeli tagja a Magyar Tudós Társaságnak. Egykoron ebben a házban tartotta értékes régiséggyűjteményét és könyvtárát.

A Kényszerítő Dologház

Tőle vásárolta meg a házat 1844-ben a pesti magisztrátus, hogy a mai Dohány-utcából idetelepítse a Kényszerítő Dologházat. Ezzel az áttelepítéssel megkezdődött a Kis-Rókus titokzatos élete. Legendák keringtek körülötte, kalandos történetek keltek szárnyra róla. Kapuja ritkán nyílt ki, tágas udvarát magas kőfal vette körül, mely elrejtette kíváncsi szemek elől a ház belső életét. Néha kétségbeesett hallatszótt ki az udvarról. Valakit vertek. Valamelyik «áponc» rosszul viselte magát. A szomszédok a jájkialtás hallatára aggodalmasan dugták össze a fejüket. A Kényszerítő Dologház voltaképpen javítóintézet

volt, azzal a rendeltetéssel, hogy a dologkerülőket, a csavargókat, a henyelőket megtanítsák a munkára, vásott és züllött fiúkat, rossz útra tért lányokat megfegyelmézzék és megmentésük a társadalomnak, az erkölcsnek és a hitnek. A nevelés és a fegyelmézés módja bizony meglehetősen drasztikus volt.

A javítóintézet felállításának eszméje még Mária Terézia korában terjedt fel. A nagy királynő figyelme mindenre kiterjedt és a szegényügyet, a közegészség dolgát néhány okos és célszerű rendelettel igyekezett rendezni. Kórházakat állíttatott és megpróbálta rendezni a kolduskérdést is. A királynő utasítására a helytartótanács elrendeli, hogy a vármegyék és a szabad királyi városok a magukkal tehetetlen, ellátatlan öregeket tegyék szegényházba; a munkabíró koldusokat pedig fogják munkára; zárják dologházba őket a züllésnek indult és csavargáson ért mindkét nem-beli ftalatsággal együtt. «Mária Terézia — írja Szekfű Gyula — szigorúan lép fel a rendetlen életű nőszemélyek ellen is, akik a katonaságot rosszra csábítják. Megrója Pest város hatóságát, hogy ilyenek ellen nem lép fel erélyesen és követeli, hogy számukra a város javítóintézetet állítsion fel.» Mikor azután 1798-ban megépül a Rókus-kórház: a Helytartó-tanács megint megsürgette a többi szociális intézmény megvalósítását is és azt ajánlja, hogy a dologházat, javítóintézetet és szegényházat a kórházzal kapcsolatosan próbálja megvalósítani a város. Így kerül a javítóház a Rókus-kórház ellenőrzése alá. 1799-től 1842-ig aztán folyton kísérleteznek vele, hogy miképpen kellene mégis megcsinálni a javítóházat. Végre nyélbeütik. 1842 január 12-én megalakul a Kényszerítő Dologházi Bizottság és egyidejűleg megkezdí működését a dologház is.

36 ezer pengő forintért

A mai Dohány-utcában (akkoriban Fűzfa-utca volt a neve) volt a városnak egy «A Fűzához» címzett háza. Ezt alakították át a «Pesti Kényszerítő Dologház» című intézménnyé. Azonban úgy látszik, hogy Pesten akkoriban temérdek lehetett a csavargó, a vásott, züllött gyerek és rossz útra tért lány, úgyhogy nem férték be valamennyien a Fűzfa nevű házba. Új, alkalmasabb otthont kellett keresni számukra. Így akadt rá a tanács a Kubinyi-féle házra.

Hamarosan meg is egveztek Kubinyi Ferencel, aki tekintettel a közérdekre, 40.000 pengőforint helyett 36.000 pengőforintért adta oda az 1043.50 négyyszögöl telken épült egyemeletes házat, vagyis mai pénzben 87.696 pengőt fizetett a város az ingatlanért. 1844 szeptember 11-én

hagyta jóva a vasár a helytartótanács, 1845 június 7-én írták át a házat Pest város nevére, amikor is Rottenbiller Lipót alpolgármester és Czigler Károly gondnok ünnepélyes keretek közt vette át az ingatlant. Természetesen célszerű módon ajakították át a házat, s hogy sokba ne kerüljön: a fegyelmézés céljából oda-kerültekkel végeztették el a munkát. A vezetőség első dolga az volt, hogy nagy köfállal kerítette körül az ingatlant, nehogy a kíváncsiak belássonak és megtudják, hogy mi történik odabent. Eleinte a város közönsége adományokkal halmozta el az intézetet. Adott kenyéret, adott ruhát és 1847-ig ezekben az ajándék-ruhákban jártak a gondnokoltak, vagy mint a hivatalos írás nevezi őket, a «fegyencek». 1847 után egyenruhát kaptak. Annyi bizonyos, hogy nagyon keményen bántak a Dologház lakóival.

Botbüntetés és karperec

Különös szigorúsággal büntették azokat, kik megszöktek. Kétféle büntetés volt: botbüntetés vagy pedig «a karperec», ami megbilincselést jelent. Akit megbilincseltek: kenyéren és vízen élt a büntetés leteltéig. Nőkel szemben botbüntetés helyett a bőjtöt alkalmazták, de akár jól viselte, akár rosszul viselte magát a «fegyenc», hetenként kétszer mindenki csak kenyéret és vizet kapott. Sokat dolgoztak, sokat imádkoztak, de jól sohasem laktak, legföljebb kenyérral. Eleinte másfél font volt a napi kenyérféle, amelyet később felemeltek két fontra.

A Kis-Rókusba könnyű volt bejutni, de annál nehezebben szabadult meg tőle, aki egyszer oltalmába került. Akik a dologházba kerültek, azokat vagy a rendőrség utalta be, vagy a bizottság, de nagyon sok olyan lakója volt ennek a szomorú és rideg háznak, akiknek kosztját-kvartélyát a

szülők megfizették.

Harminc esztendeig volt a Kis-Rókusban a dologház. Akkor azután elköltöztették onnan és lakói részint a Dologkórházba, részint pedig a «Szeretetházba» kerültek. Utána a Rókus venereás női betegeit szállásolták el a Kis-Rókusban, ezzel azonban sem népszerűbb, sem szimpatikusabb nem lett a ház. A régi Kubinyi-házat tulajdonképpen ettől kezdve kezdték Kis-Rókusnak nevezni. A venereás betegek addig maradtak a Kis-Rókusban, míg a Szent István-kórházban meg nem szervezték a venereás osztályt.

Az ellenszenves ház

Mikor a venereások is kiköltözködték: közönséges lakók és hivatalok hurcolkodtak a vén házban.

mégis eladták a négy telekből álló ingatlan-komplexumot. Az egyiket Fodor Lajos műépítész épít hatemeletes bérpalotát, a másik telket egy Geist Gáspár-féle budai telekkel cserélte el a város. A harmadik telek a Front-harcosoké.

Hogy az idők során mikép emelkednek a pesti telekárak, arra jellemző, hogy a főváros, mai pénzre átszámítva — mint említettük — 87.696 pengőt fizetett a Kis-Rókus-ért, vagyis négyyszögölenként 84 pengőt. A főváros 1917. évi vagyonleltára szerint 1000 koronát ért a Kis-Rókus egy-egy négyyszögöle, az 1935. évi vagyonleltár szerint pedig már 800 pengőt.

Szóval új világ kezdődik a Kis-Rókus helyén. Ez a sárga ház hosszú életet élt. Legalább 130 esztendővel